

основні національності Галичини: польську (червона барва), а в Архикнязівстві Буковини був синьо-червоним, де синя барва символізувала українців, червона – румунів» [12]. У прапорі УРСР проглядалася інша варіативність синього кольору – «небесно-синій», який визначається у народній традиції як колір чистого неба. На думку українських вчених діаспори В. Трембіцького та А. Вовка, кожна державна нація має усталені кольори свого прапора до найтонших нюансів різновиду кольору, його ясності та інтенсивності, що виражає національну свідомість народу в державотворчих процесах.

Таким чином, у наукових пошукуваннях вчених української діаспори активно досліджувався автентичний «колеристичний супровід» українських націй- і державотворчих процесів. Було доведено, що синьо-жовте колірне сполучення було відоме на українських теренах ще з доби Київської Русі, що синьо-жовті колористичні атрибути були наскрізними в українській історії, що ці кольори стали ключовими символами українства і в національно-державницькому (як символи втілення української національної ідеї, ідеї суверенності, соборності та незалежності держави), і в цивілізаційному аспектах (символізуючи статус України як європейського порубіжжя (де синій колір символізує Європу, а жовтий – Азію)).

1. *Битинський М.* Державні інсигнії України: Герб, печать, прапор, гімн / М. Битинський. – 1949. 2. *Вовк А.* Проблеми термінологічної праці на чужині: доповідь прочитана 5 червня 1976 року на зборах Філадельфійського Відділу Товариства Українських Інженерів

Америци / А. Вовк / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_vocab_SS6.htm#Sect6. 3. *Ганіткевич М.* Про Анатолія Вовка [Електронний ресурс] / Марія Ганіткевич. – Режим доступу: http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_vocab_SS6.htm#Sect8.3. 4. *Гречило А.* До питання про національний прапор / А. Гречило // Пам'ятки України. – 1989. – № 4. – С. 44–48. 5. *Гречило А.* Становлення українських національно-державних символів у 1917–1920 роках / А. Гречило // Записки наукового товариства ім. Т. Шевченка. – Львів, 2006. – С. 114–142. 6. *Гречило А. Б.* Українська міська геральдика / А. Гречило. – Київ; Львів: УГТ, 1998. – 192 с. 7. *Жовтоблакитний – національна гордість України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mlu.org.ua/cms/images/Flags/prapor.pdf>. 8. *Ісаєвич Я.* Бойові прапори козацького війська (середина XVII ст.) / Я. Ісаєвич // Український історичний журнал. – 1963. – № 1. – С. 85–87. 9. *Карелін О.* Конфлікт кольорів українського прапора був започаткований галичанами [Електронний ресурс] / Олег Карелін. – Режим доступу: <http://karelin.org.ua/konflikt-koloriv/>. 10. *Кучерук О.* Микола Битинський – геральдист, історик, митець [Електронний ресурс] / О. Кучерук. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/uashch/2006_11/S398-419.pdf. 11. *Сапрыков В.* Флаг Украины [Електронний ресурс] / В. Сапрыков. – Режим доступу: <http://www.geraldika.ru/symbols/3334>. 12. *Трембіцький В., Вовк А.* Питання визначення кольорів Українського національного та державного прапора / В. Трембіцький, А. Вовк // Вісті комбата (Торонто; Нью-Йорк). – 1984. – Ч. 3 (131). 13. Українська національно-державна символіка / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/1383/file.pdf>. 14. *Шемет Г.* Символіка України: походження, традиції, доля / Г. Шемет // Вечірній Київ. – 1991. – 25 січня. – С. 3–5.

УДК =161.2(811):811.111+591.556.1(71)

Наталія Гавдида

Особливості вивчення української мови в англomовному середовищі Канади

У статті розглянуто найважливіші етапи становлення та розвитку двомовної шкільної системи у Канаді. Основну увагу приділено аналізу особливостей викладання української мови у дошкільних, позашкільних, шкільних навчальних закладах та в університетах. Простежено, як вивчення мови впливає на формування національної самоідентифікації.

Ключові слова: національна самоідентифікація, освітня система Канади, дошкільні, позашкільні, шкільні навчальні заклади, університети, двомовні школи.

The article deals with the most important stages of formation and development of bilingual school system in Canada. The main attention is paid to the analysis of the Ukrainian language teaching peculiarities on different levels: in pre-school, school, and nonschool education institutions as well as at universities. The influence of studying of language on the national identification is followed.

Keywords: National Identification, School System in Canada, Pre-school, School, Extra-School Educational Institutions, Universities, Bilingual Schools.

Провідним чинником, за допомогою якого здійснюється національна самоідентифікація, є рідна мова. Іван Огієнко слушно наголошував, що «Мова – це наша національна ознака, в мові – наша культура, ступінь нашої свідомості. Мова – це форма нашого життя, життя культурного й національного, це форма національного організування. ...І поки живе мова – житиме й народ, яко національність. Не стане мови – не стане й національності: вона геть розпорошиться поміж дужим народом» [9, с. 239–240]. Тому перед закордонними українцями, які прагнули зберегти власну національну самобутність, із надзвичайною гостротою постало питання вивчення та функціонування рідної мови в іншомовному середовищі.

На сьогодні найбільш ефективно україномовна освіта дітей здійснюється у Канаді (значною мірою завдяки активності діаспори та підтримці уряду), де вже сформувався понадсторічний досвід викладання української мови в англomовних навчальних закладах. Тому вважаємо за доцільне проаналізувати особливості вивчення української мови в освітній системі Канади.

Незважаючи на актуальність окресленої проблеми, присвячених їй наукових досліджень та публікацій не так уже й багато. У цьому контексті варто згадати професора Юрія Жлуктенка, українського мовознавця, який вивчав канадський територіальний варіант української мови з погляду контрактивної лінгвістики та соціолінгвістики [8]. Грунтовні монографії науковця «Українсько-англійські міжмовні відносини. Українська мова у США та Канаді» (1964) та «Українська мова на лінгвістичній карті Канади» (1990) присвячені особливостям взаємин між українською та англійською мовами в англomовному середовищі. У співавторстві із Ніною Іванівною Тоцькою та Тетяною Кирилівною Молодід професор Ю. Жлуктенко опублікував підручник «Ukrainian» (1973) для англomовних студентів, започатковуючи методику викладання української мови як іноземної.

Різні аспекти україномовної освіти у навчальних закладах Канади розглядали у своїх статтях Оленка Білаш, Романа Бедрій, Людмила Божук, Володимир Євтух, Юлія Заячук, Олена Ковальчук, Світлана Романюк та інші дослідники, однак це питання дотепер залишається актуальним.

Із проблемою двомовності зіткнулись уже перші переселенці з України, які наприкінці XIX століття ступили на канадську землю: українські діти не знали англійської мови. На допомогу іммігрантам прийшов шкільний закон 1897 року, який передбачав навчання рідною мовою у школах, де було більше десяти дітей, що розмовляли французькою чи іншою мовою.

Завдяки цьому 1899 року в провінції Манітоба було відкрито першу двомовну школу «Галичина». Кількість таких освітніх закладів стрімко зростала, здебільшого завдяки манітобському уряду, який фінансував навчальні установи, що готували вчителів для українсько-англійського середовища. Однак така ситуація тривала лише до 1916 року, коли під приводом так званої «освітньої реформи» було прийнято Закон про ліквідацію двомовних державних шкіл. Це зумовило виникнення великої кількості приватних навчальних закладів, здебільшого при церковних парафіях, які фінансували самі українці.

Варто відзначити, що в той час діти переселенців почали вивчати рідну мову завдяки згуртованості та активній позиції громадських організацій, які в 1943 році об'єднались у Комітет українців Канади. У тому ж році емігрантам із України вдалося добитись відкриття кафедри української мови у Саскачеванському університеті, що стало значним досягненням на той час. Згодом курс викладання української мови було введено до програми Альбертського, Манітобського, Торонтського, Монреальського та інших університетів.

Зараз у Канаді проживає понад 1 209 000 етнічних українців, більшість з них (особливо молоде покоління) не знає української мови та не спілкується нею. Хоча в Канаді існує багатоступенева система україномовної освіти: дошкільна (дитячі садки, класи дошкільної підготовки), позашкільна (заняття в «Рідній школі», літні україномовні табори, різноманітні гуртки), шкільні програми (двомовні й так звані «серцеві», за якими українську мову викладають як шкільний предмет по 30–50 хвилин 5 разів на тиждень) та університетські курси українознавчої освіти. 1971 року Канада на урядовому рівні проголосила політику багатокультурності, що дозволило відновити двомовні державні школи, ліквідовані під час освітньої реформи 1916 року. На даний час близько 6 тисяч дітей вивчають українську мову в початковій та середній школах Канади. Зокрема, у провінції Альберта за двомовною програмою у дошкільних закладах та початковій школі (до шостого класу) викладають 50 % предметів: українську мову, музику, мистецтво, основи здоров'я, фізичне виховання. На думку Марії Дейко, автора виданого в Канаді «Букваря», цей етап вивчення є найважчим та найвідповідальнішим [1].

Однак канадські вчителі української мови зіштовхуються із низкою проблем: бракує навчальних матеріалів для дітей двомовної шкільної програми, недостатньо розроблена методика викладання української мови в англomовному середовищі. Неабияке значення для вчителів-практиків має затверджена 1994 року в провінції Альберта програма «Нова» для першого-третього класів, автором якої є професор Альбертського університету Оленка Білаш. Над її створенням науковець працювала понад десять років. Програма передбачає формування навичок говоріння та аудіювання на початковому етапі, а читання та письмо аж після того, як діти розвинули своє усне мовлення.

Загальновідомо, що можна доволі швидко навчитися читати українською мовою, чому сприяють особливості її фонетичної системи. Під час формування навичок читання

використовують започаткований Костянтином Ушинським аналітико-синтетичний метод, який передбачає перехід від спостережень за вимовлянням звука до ознайомлення із способом його графічного зображення. Читати українською вчать по складах, тоді як в англійській мові застосовують «метод цілих слів». Так склалось історично, що в англійській мові багато запозичень і написання слів не завжди відповідає звучанню, тому «метод цілих слів» («recognition of basic sight words») у процесі читання поєднується із називанням літер («spelling»), що допомагає правильно написати те чи інше слово [1].

Оленка Білаш та Романа Бедрій у своїй статті «Навчання читання в Канаді: потреби західної діаспори в навчальних ресурсах та роль України» відзначають, що дітей, які вивчають українську мову в Канаді, можна поділити на три групи. До першої науковці зачислили двомовних дітей, котрі розмовляють українською вдома, але краще все-таки знають англійську, яку чують повсякчас від ровесників, у школі, у засобах масової інформації. До другої та третьої групи належать діти, в яких не сформовано навичок усного мовлення. Такі школярі можуть дуже швидко навчитись читати, але розуміти текст їм буде надзвичайно важко, оскільки вони не знатимуть лексичного значення слів.

Цікаво, що наприкінці XX століття українознавчі дисципліни викладались уже в 12-ти університетах Канади, і це було значним досягненням української громади. Тепер найстабільнішою, на думку Юлії Заячук, ситуація з україністики є у Альбертському університеті, де впродовж 2001–2002 років було відкрито нові курси, а саме: «україномовний світ», «українська мова в контексті», «українська мова в медіа та Internet», «переклад з української на англійську» тощо [6]. Заслугує на увагу й програма Департаменту германських та слов'янських студій Манітобського університету, курс викладання української мови в якому передбачає початковий, середній та підвищений рівень володіння. Основну увагу зосереджено на комунікативному аспекті, тому студенти виконують багато творчих завдань, беруть участь у дискусіях. Прикметно, що українську мову в цьому університеті вивчають не лише студенти, які спеціалізуються на філологічних дисциплінах, а й медики, географи, політологи, котрі в майбутньому планують використовувати свої знання в бізнесі, науковій, громадській чи політичній діяльності [6].

Неабияке значення для популяризації української мови в Канаді мають Всеканадські вчительські конференції, які систематично проводить Конгрес українців Канади. На них педагоги обговорюють актуальні питання шкільництва, найважливішим із яких є збереження національної ідентичності. «Як бути канадцем, залишаючись при цьому українцем?» – лейтмотив цих конференцій.

Методичний кабінет Шкільної ради Конгресу українців Канади тісно співпрацює з освітніми установами України, зокрема, із Міжнародним інститутом освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка», результатом якої стала поява підручника з української мови як іноземної «Крок-1» та «Крок-2».

Така співпраця є надзвичайно цінною і для вчителів української мови в англomовному світі, і для викладачів української мови для англофонів в Україні. Питання методичного забезпечення процесу викладання української мови як іноземної дотепер залишається актуальним, все більше потребуючи теоретичних знань та практичного досвіду викладачів. Адже інтерес представників багатьох національностей із різних куточків планети до української мови постійно зростає.

1. Білаш О. Навчання читання в Канаді: потреби західної діаспори в навчальних ресурсах та роль України / Оленка Білаш, Романа Бедрій // Теорія і практика викладання української мови як іноземної: зб. наук. праць. – 2009. – Вип. 4. – С. 212–225. 2. Білаш О. Розробка навчальних ресурсів українською мовою для учнів 4–6 класів: труднощі та успіхи / Оленка Білаш // Теорія і практика викладання української мови як іноземної: зб. наук. праць. – 2007. – Вип. 2. – С. 239–257. 3. Божук Л. Шкільництво закордонних українців як спосіб ширення українськості / Людмила Божук // Українство у світі: традиційність культури та спільнотні взаємини: [монографія]. – К.: Нічлава, 2004. – С. 198–213. 4. Євтух В. Б. Етнокультурна діяльність українських канадців: здобутки і проблеми / В. Б. Євтух, О. О. Ковальчук // Український історичний журнал. – 1991. – № 9. – С. 42–50. 5. Жлуктенко Ю. О. Українська мова на лінгвістичній карті Канади / Юрій Олександрович Жлуктенко. – К.: Наукова думка, 1990. – 175 с.: карт. 6. Заячук Ю. Україністика в системі вищої освіти Канади у контексті розвитку демократичних цінностей громадянського суспільства / Юлія Заячук // Вісник Львівського

університету. – 2006. – Вип. 21, Ч. 1. – С. 309–315. 7. Заячук Ю. Українознавча освіта в канадських університетах: сучасний стан і перспективи [Електронний ресурс] / Юлія Заячук. – Режим доступу: http://irbisnbnv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbnv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nznuoai_2008_11_45.pdf. 8. Зорівчак Р. Україністика в інтелектуальному життєписі професора Юрія Олександровича Жлуктенка / Роксолана Зорівчак // Іноземна філологія. – 2012. – Вип. 124. – С. 116–131. 9. Огієнко І. Українська культура / Іван Огієнко. – К., 1918. – 273 с. 10. Петриченко К. Українська освіта у Канаді [Електронний ресурс] / Катерина Петриченко. – Режим доступу: <http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=515>. 11. Ukrainian Maple Pages / [Senior Editor Andriy Makuch]. – Toronto, 2008. – 290 p. 12. Романюк С. Формування мовної свідомості українців у діаспорі / Світлана Романюк // Український вимір: міжнародний збірник інформаційних освітніх, наукових, методичних статей і матеріалів з України та діаспори. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2005. – Вип. 4, Кн. 2. – С. 68–78.

УДК 323.113(=161.2)+861.161.2(470+571)«1991/2014»:

Олена Балера

Літературна діяльність української діаспори у Російській Федерації у 1991–2014 роках

Аналізуються умови зародження та розвитку літературної творчості в середовищі російських українців, її основні напрями і форми. Розглядається діяльність українських громадських організацій Російської Федерації, українських і російських державних установ та культурних осередків, що спрямована на поширення та популяризацію україномовної літератури. Відзначається, що протягом 1991–2014 рр. в Росії не було розроблено дієвих програм державної підтримки реалізації національно-культурних потреб українців. Не було створено ефективних і системно діючих програм допомоги українській діаспорі Росії і з боку українських дипломатичних установ. Поглиблення досвіду професійних контактів і співробітництва між письменниками обох країн має сприяти пошуку нових форм і методів надання їм допомоги щодо розвитку і популяризації літературної творчості в колах української спільноти Російської Федерації з боку української держави.

Ключові слова: українська діаспора, українці Російської Федерації, національно-культурні потреби, літературна творчість.

The article is devoted to the learning of conditions of appearance and development of literary creativity of Ukrainians living in the Russian Federation as well to the determination and analysis of the main directions and forms of this creativity, to the consideration and assessment of the activity of Ukrainian public organizations in Russian Federation and also Ukrainian and Russian governmental agencies and cultural centers which aim is spreading and popularization of Ukrainian language and literature in the period from 1991 till 2014. It is proved, that deeper cooperation between writers from both countries has to help by search for the new forms and methods of further literary creative work of the Ukrainians living in the neighbor country and their support from the Ukrainian State.

Keywords: Ukrainian Diaspora, Ukrainians in the Russian Federation, National and Cultural needs, Literary Creativity.

Сприяння розвитку літературної діяльності серед представників української діаспори, налагодження стійких контактів з ними та популяризація їхнього творчого доробку є одним із важливих напрямів культурної політики нашої держави щодо закордонного українства. Саме твори художньої літератури можуть справити значний емоційний і морально-психологічний вплив на формування людської особистості, тому літературна діяльність вихідців з України є важливою для збереження національної ідентичності українців, що проживають за межами батьківщини. Попри те, що українська діаспора Росії є найчисельнішою і має міцні культурні зв'язки з представниками української еліти, на сучасному етапі вона переживає низку проблем у розвитку, які зумовлені високим рівнем асиміляції, відсутністю впливових загальноросійських організацій українців, які могли б ефективно вести переговори з російською владою. В умовах фактичного військового вторгнення російської сторони на українську територію, захищати права російських українців на дипломатичному рівні для українських урядових структур фактично є неможливим. За цих умов у пригоді може стати вже набутий досвід співробітництва між російськими літераторами українського походження та українськими письменниками, культурними діячами і громадськими організаціями. Тому вивчення та узагальнення історії літературної діяльності представників української

діаспори Росії стосовно популяризації їхньої творчості, організації літературних конкурсів і свят та налагодження культурного обміну з українськими колегами є важливим та актуальним завданням вітчизняної історичної науки. Результати такого дослідження можуть сприяти виробленню нових методів і форм допомоги українській спільноті Росії в умовах україньско-російського конфлікту.

В процесі роботи над статтею авторкою вивчено праці українських істориків А. В. Виноградова, С. О. Вовк, В. Б. Євтуха, В. П. Трощинського, А. А. Попка, О. В. Швачки, М. Б. Закірова, Т. Д. Крамарчук, Л. І. Мазуки, О. М. Романухи та ін., які присвячено висвітленню окремих аспектів українсько-російських культурних зв'язків, основних тенденцій розвитку української діаспори Росії, а також розгляду умов життя та діяльності українських громадських організацій Російської Федерації [3; 5; 14; 15; 18; 28; 29; 34]. В названих роботах міститься інформація щодо фактів і подій, які вплинули на формування основних напрямів і форм національно-культурного відродження українського населення Росії. У наукових та науково-популярних публікаціях російських дослідників А. Авраменка, В. Бабенка, В. Висоцького, Ф. Галієвої, Л. Мельник, В. Павука, Е. Познякової, Є. Савенка та ін. можна знайти важливий фактологічний матеріал щодо основних досягнень та проблем окремих громадських організацій, створених представниками укра-